

УДК 811.111: 81'34

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ФОНЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

Старостенко О.В., кандидат пед. наук (Херсон)

У статті розглядаються питання формування іншомовної фонетичної компетенції студентів-філологів. Подається визначення фонетичної компетенції, її структура та зміст, пропонуються приклади фонетичних ігор.

Ключові слова: фонетична компетенція, структура та зміст, фонетичні ігри.

ФОРМИРОВАНИЕ ИНОЯЗЫЧНОЙ ФОНЕТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ-ФИЛОЛОГОВ

Старостенко О.В. кандидат пед. наук (Херсон)

В статье рассматриваются вопросы формирования фонетической компетенции студентов-филологов. Дается определение фонетической компетенции, описывается ее структура и содержание, приводятся примеры фонетических игр.

Ключевые слова: фонетическая компетенция, структура и содержание, фонетические игры.

DEVELOPMENT OF FOREIGN PHONETIC COMPETENCE SKILLS OF PHILOLOGISTS

Starostenko O.V. candidate of pedagogical science (Kherson)

The article focuses on the main problems of phonetic competence skills formation at the higher educational establishment at the faculty of foreign languages. The definition, structure of the phonetic competence, its contents are given, some pronunciation games are suggested.

Key words: phonetic competence, structure and contents, pronunciation games.

Реалізація концептуальних засад мовної освіти, визначених Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті, потребують розробки нових підходів до визначення завдань, змісту і технології навчання іноземної мови в різних закладах освіти. Досягнення лінгводидактичної науки останніх років спонукають вчених до уточнення, а іноді й переосмислення мети і змісту навчання іноземної мови (Д. Вілкінз, Г. Відоусон, С. Ніколаєва, О. Петрашук, О. Петренко, Н. Скляренко, М. Свейн, М. Халідей та ін.). Так, до складу операційних умінь, якими повинен оволодіти випускник ВНЗ, увійшло поняття «компетенція» (здатність спілкуватися іноземною мовою). Відомо, що

комунікація неможлива без уміння реалізовувати знання мовних та соціокультурних реалій на фонетико-фонологічному рівні.

Згідно з чинними програмами для філологічних факультетів ВНЗ України, студенти, які опановують спеціальність учителя-словесника, мають бездоганно володіти не лише граматичним і лексичним аспектами мови, але й уміти фонетично правильно оформлювати своє власне мовлення. Мета навчання фонетики у ВНЗ полягає у тому, щоб закласти у довготривалу пам'ять студентів нормативний склад вимовних елементів (фонем та інтоном) та автоматизувати їх відбір і комбінування [3:6]. У процесі оволодіння іноземної мови відповідні навички повинні постійно вдосконалюватися і досягти свого найвищого рівня до моменту закінчення навчання у ВНЗ. Натомість спостереження за навчальним процесом свідчать про те, що рівень володіння фонетичною компетенцією майбутніми вчителями англійської мови до моменту закінчення навчання у ВНЗ є досить низьким. Серед багатьох причин цього негативного явища можна виділити різний рівень шкільної підготовки та усвідомлення студентами зразкового володіння англійською літературною мовою; відсутність чітких програмних вимог до кінцевого рівня володіння фонетичною компетенцією; обмеженість у відвідуванні лінгафонних кабінетів і використанні ТЗН; нездатність студентів здійснювати рефлексію процесу навчання та оволодіння вимовою, а також самостійно працювати над удосконаленням і підтримкою на необхідному рівні власної фонетичної компетенції. Отже, виникає необхідність забезпечення якісно нової організації навчання студентів-філологів англійської фонетики, що видається можливим при гнучкому керівництві цим процесом.

Проблема формування фонетичної компетенції завжди привертала увагу методистів. Зокрема вченими розробляються методики формування та вдосконалення окремих аспектів фонетичного оформлення мовлення, пропонуються різні підходи до визначення складу фонетичної компетенції (Ю. Головач, Т. Єременко, О. Корзун, В. Перлова, А. Хомицька А. Хомутова).

Аналіз наукової літератури свідчить, що серед учених немає єдиного погляду на визначення поняття фонетичної компетенції. Так, фонетична компетенція розуміється як здатність індивідів оперувати знаннями щодо функціонування сегментних та супrasegmentних одиниць фонетичної системи мови у мовленні [2:51], або як знання та навички перцепції та продукції: звукових одиниць (фонем) мови та способів їх реалізації у певному контексті (алофонів); фонетичних ознак розрізнення фонем (дистинктивних ознак, наприклад, соборності, назальності, закритості, лабіальності); фонетичного складу слів (складоподілу, фонетичних відрізків, словесного наголосу і тону); фонетики речення (просодії): наголосу і ритму фрази; інтонації; фонетичної редукції: вокалічної редукції; сильних та слабких форм; асиміляції; елізії [4:116].

Під фонетичною компетенцією ми розуміємо ієрархічно побудовану систему, піраміду змістових одиниць якої складають такі компоненти, як фонетичні знання, навички (слуховимовні та ритміко-інтонаційні) і завершують фонетичні вміння. Під фонетичними знаннями слід розуміти передбачуване навчальною програмою засвоєння фахових лінгвістичних понять з курсу фонетики англійської мови, вивчення основних фонетичних одиниць, звукових явищ різного рівня – від звука до речення. Під слуховимовними навичками ми розуміємо фонемно-правильну вимову звуків у потоці мовлення і розуміння всіх звуків під час аудіювання. Ритміко-інтонаційні навички – це навички інтонаційно і ритмічно правильного оформлення мовлення та розуміння мовлення інших людей. Необхідною передумовою для реалізації принципу свідомого вивчення фонетичного матеріалу й створення відповідної мотиваційної основи при вивченні курсу є формування спеціальних фонетичних умінь (володіння прийомами педагогічної діяльності щодо організації навчання фонетичного аспекту англійської мови в середній школі). Відтак, процес формування фонетичної компетенції як системи передбачає не тільки засвоєння знань, оволодіння вміннями і навичками, а й спроможність студентів мобілізувати і реалізувати означені компоненти на практиці.

Таким чином, рівень професійно-фонетичної компетенції майбутніх учителів іноземної мови має визначатися наступними показниками:

1. Володіння вчителем правильною автентичною вимовою.
2. Володіння теоретичними знаннями в галузі фонетики іноземної та рідної мов (фонетична система іноземної та рідної мов; особливості артикуляційної бази рідної та іноземної мов; вимовна норма та особливості варіювання у її межах; сучасні тенденції у вимові сегментних одиниць та особливості просодичного оформлення різних комунікативних типів висловлювання; особливості фонетичного оформлення різних стилів мовлення; відмінності у рівнях формальності реєстрів (офіційний, формальний, нейтральний, неформальний, фамільярний, інтимний).
3. Володіння професійно-методичними вміннями (правильно пояснювати і тренувати вимову звуків; навчати інтонації; вміння слухати, чути і виправляти помилки у вимові; складати фонетичну розмітку текстів; наочно демонструвати артикуляцію звуків та інтонаційні малюнки мовлення; виразно розмовляти, читати тексти і декламувати вірші; підбирати і створювати фотоматеріали для занять на уроці, в лабораторії та вміти їх начитувати; аналізувати фонетичні вправи підручника і застосовувати при потребі засоби дидактичної творчості: образність, персоніфікацію, гру, цікавий контекст, ситуацію; виділяти основні компоненти звуків іноземної мови, що визначають своєрідність їх вимови у порівнянні з рідною мовою, а в інтонуванні – найхарактерніші риси тієї чи іншої інтонаційної моделі тощо).
4. Володіння здібностями професійної рефлексії і самоаналізу як інструментами самовдосконалення фонетичної культури і методичної компетенції вчителя іноземної мови (уміння рефлексувати над власними мовними реалізаціями і мовленням інших людей, критично усвідомлювати ефективність чи недієвість висловлювання) [1; 3; 5].

Отже, процес формування фонетичної компетенції як системи передбачає не тільки засвоєння знань, оволодіння вміннями і навичками, а й спроможність студентів мобілізувати і реалізувати означені компоненти на практиці.

У курсі «Практична фонетика англійської мови», що викладається протягом п'яти семестрів, ми виділяємо три взаємодіючі етапи: орієнтація та корекція (систематизація знань, умінь, навичок, яких першокурсники набули в середніх закладах освіти; коригувальна робота з нейтралізації стійких вимовних помилок), теорія та практика (систематизований виклад базових тем курсу фонетики) і розвиток (ознайомлення студентів із фонетично-стилістичними засобами виразності, з виражальними можливостями інтонації, з технікою виразності читання).

Результативність навчання фонетики залежить від застосування ефективних методів і прийомів (М. Вятютнев, Н. Гез, Г. Крампітц, С. Ніколаєва, Ю. Пасов, Г. Рогова та ін.). Найбільш ефективними в роботі з формування фонетичної компетенції вважаємо такі методи, як пояснювально-ілюстративний, евристичної бесіди, спостереження за мовною матерією, робота з підручником, проблемний, теоретико-практичний й контрольний-перевірні методи навчання, яким відповідають ті чи інші прийоми зіставлення, аналізу, порівняння й аналогії тощо. Робота з усунення вимовних помилок здійснюється шляхом свідомого засвоєння літературної норми, а найбільший ефект, на нашу думку, досягається через використання артикуляційно-зіставних і аналітико-синтетичних прийомів, наприклад: прийом фонетичного аудіювання, наслідування зразка, демонстрація смислорозрізняювальної ролі звуків, порівняння слів із виучуваними звуками за звучанням і написанням тощо.

Оволодіння чітко сформованими навичками вимови потребує також постійного використання інноваційних технологій навчання. Відомо, що фонетика має великі можливості для застосування ігрових методів навчання, що отримали застосування в методичних системах британських фонетистів, представників комунікативної лінгвістики (А. Baker, М. Hancock, G. Kelly,

S. Lloyd). На заняттях з практичної фонетики англійської мови ми широко використовуємо фонетичні ігри, що сприяє підвищенню пізнавальної активності студентів, готовності до сприймання та розуміння навчального матеріалу і т. ін. Гра гарантує позитивний емоційний стан, підвищує працездатність і зацікавленість викладачів та студентів, на відміну від монотонного виконання певних вправ. Наведемо приклади ігрових завдань.

Гра Hidden names

The names of the four people in this family are hidden in the words. Find the common sound in each list of words. Then join these sounds together to find the name.

MOTHER

1	2	3
suggest	although	strangers
soldier	saxophone	dangers
jacket	postman	enters
fridge	follow	revenge

FATHER

1	2	3	4
nature	heart	elephant	gives
fetch	tomato	eleven	zero
question	calmer	golf	apples
children	marching	hopeful	those

DAUGHTER

1	2	3	4
ocean	reading	castle	America
shop	complete	battle	psychology
sugar	seventeen	arrival	water
fishing	pieces	pills	kitchen

SON

1	2	3	4	5
autumn	apples	eighth	university	teaspoon
combing	parrot	thought	future	juicy
comfortable	expand	through	yellow	movement
handsome	backache	tooth	newspaper	twenty-two

Очікувані відповіді: mother – Joan; father – Charles; daughter – Sheila; son – Matthew.

Гра Spoonerism

A Spoonerism is one sort of mistakes in pronunciation, where the consonant sounds at the start of two words (a group of words) are swapped (You have **tasted** a whole **worm** = You have **wasted** a whole **term**). The following text is full of Spoonerisms. Work out how the words should be written.

Sunday morning ...

We live in an old **bread rick** house in Sussex. The **heather's** been really **what** the last month or so. In fact we've never known such **hummer seat**. Most mornings there's a **might list** at first, but that clears away quickly, leaving a fine **dunny say**. But some mornings have started with a **fence dog**.

Anyway, when I **mow cup** this **warning** I was expecting another lovely **dot hummer say**. But when I looked outside I saw that it was **roaring** with **pain**, and it felt so cold that I decided to **fight a liar**. Then I spent a happy twenty minutes in the bath **beading a rook**. My **life win** prefers to **shake a tower**, but I always like to **toke** in a hot **sub**.

After breakfast I **chord** myself a final **pup** of coffee, then settled back to **mead** yesterday's **rail**, which I'd been too busy to deal with. There was a **stole hack** of **monk jail**, as usual, but I was pleased to **pet** a **ghost-card** from my **dumb** and **mad**, who were spending a few **rays** in **Dome**.

It was **rhyme** to get **teddy** for church, so I put on my best **toot** and **sigh** with black **Susan shocks** while Lyn decided to wear the **silly** pink **fruit** she'd bought at the Harrods' sale.

Unfortunately, when I tried to **cart** the **star** I found that I had a **bat flattery**. Luckily, my next **poor** neighbour **Denny** helped me out, and we were soon on the road.

Очікувані відповіді: red brick; weather's, hot; summer heat; light mist, sunny day; dense fog; woke up, morning, hot summer day; pouring, rain, light a fire; reading a book; wife Lyn, take a shower, soak, tub; poured, cup, read, mail; whole stack, junk mail, get a postcard, mum, dad, days, Rome; time, ready, suite, tie, shoes, socks, frilly, suit; start the car, flat battery; door Penny.

Гра Dictation computer (weak forms)

The dictation computer prints exactly what it hears. Sometimes, however, there is more than one possibility and the computer makes a mistake. Find the errors in the computer's work in the left hand column. Then match the sentences with their responses in the right hand column.

1. Alaska if she wants to come with us.	a. Who changed into civilian clothes?
2. I can pose music for TV programmes.	b. Yes. I saw him going into the kitchen.
3. The office has changed into civilian clothes.	c. You'll ask <i>who</i> ?
4. Did you see the way to go? He was at the next table a minute ago.	d. Really? It used to be on the back page.
5. In this newspaper, the TV guide is on the sent a page	e. I didn't know you were a composer.
6. I picture book of the floor.	f. Only if you promise never to do it again.
7. Will you ever for give me?	g. They look like insects to me!
8. This map shows all the citizen railways in the country.	h. Oh, thanks. I didn't realize I'd dropped it.
9. Spy does are not really insects you know.	i. Do you think so? I think they work together, myself.
10.Coke and Pepsi arrival companies	j. It doesn't show the smaller places

then?

Очікувані відповіді: 1. c (I'll ask her if ...); 2. e (I compose music ...); 3. a (The officers changed ...); 4. b (Did you see the waiter go ...); 5. d (... is on the centre page); 6. h (I picked your book ...); 7. f (Will you ever forgive me ...); 8. j (... shows all the cities and railways ...); 9. g (Spiders are not really insects ...); 10. I (... are rival companies).

Володіння нормативною вимовою іноземної мови є необхідною умовою для здійснення іншомовної міжкультурної комунікації. Правильне фонетичне оформлення мовлення дає змогу передавати зміст, виражати власне ставлення до співрозмовника та предмета розмови, впливати на комунікантів і досягати мети висловлювання. Для викладачів іноземної мови це – використання власної вимови як зразка для наслідування у процесі навчання учнів. Існуючі методики навчання англійської вимови потребують, на нашу думку, подальшого аналізу та вдосконалення, що свідчить про можливість пошуку шляхів підвищення фонетичної компетенції студентів-філологів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Головач Ю. В. Требования к уровню сформированности профессионально-фонетической компетенции выпускников языкового педагогического вуза / Ю. В. Головач // *Іноземні мови*. – 1995. – № 1. – С. 29–31.
2. Єременко Т. Є. Фонологічна компетенція викладача іноземної мови: сутність і структура / Т. Є. Єременко // *Мовна освіта: шлях до євроінтеграції : міжнародний форум, 17-18 березня 2005 р. : тези – К., 2005. – С. 51–52.*
3. Михайлова О. Э. Методика обучению произношению на специальных факультетах педагогических институтов : учебное пособие / О. Э. Михайлова. – М. : МГПИ им. В. И. Ленина, 1980. – 161 с.
4. Рекомендації Ради Європи з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [наук. ред. С. Ю. Ніколаєва]. – К. : Ленвіт, 2003. – 261 с.
5. Соловова Е. Н. Методическая подготовка и переподготовка учителя иностранного языка: интегративно-рефлексивный подход: [монография] / Е. Н. Соловова. – М. : Изд-во Глосса-пресс, 2004. – 336 с.
6. Hancock M. *Pronunciation games*. – Oxford University Press, 1995. – 115 p.
7. Vaughan-Rees M. *Test your pronunciation*. – London : Penguin Longman Publishing, 2002. – 99 p.